

Kültür

Enbiya YILDIRIM*

اللَّهُ

İMANIN TALEBİ
EYLEM

Kur'an'ın tanımına göre, Allah insanı kabiliyetleri ve özellikleri açısından değerler skalasının en üstünde yaratmıştır. Görüp işitebilmesi, konuşabilmesi ve hepsinden de önemlisi akledebilmesi sayesinde dünyayı dönüştürebilecek güçtedir. Zira Allah, yeryüzündeki her şeyi diğer varlıklara göre çok üstün meziyetleri olan insanın hizmetine sunmuştur. Ancak unutmamak gerekir ki, Yüce Yaratıcı onu yeryüzündeki halifesi/ vekili yaptığından insanın yeryüzündeki varlığı Allah adınadır ve O'nun adıyla görev yapmaktadır. Dolayısıyla dünyaya Allah'ın görevlendirmesiyle gelmiştir.¹ Bu nedenle Allah insana, ne için yaratıldığını, üzerine yüklenen sorumluluğun gereğini yerine getirmesi gerektiğini ve yaşamının bir sınanmadan ibaret olduğunu hatırlatır: *“Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yaratmışımdır.”*² *“Verdikleriyle denemek için sizi yeryüzünün halifesi yapan ve kiminizi kiminize derecelerle üstün yapan O'dur.”*³ *“Sonra onların ardından nasıl iş yapacağımıza bakmak için sizi yeryüzünde halifeler yaptım.”*⁴

Kur'an'dan anlaşıldığı üzere, hayatın anlam kazandığı tek gerçeklik, kulun yaratılma nedeninin zirvesinde Allah'a kulluk etmenin yer aldığıdır. Kur'an insanın neden yaratıldığını bu şekilde gerekçelendirdikten sonra sorumluluk yükler ve artık gereğini bekler. Dola-

layan buyruklar yerine göre ahlâkla, yerine göre ibadetle, yerine göre de bir başka şeyle ilgili olabilmektedir. İslâm insan yaşamında boşluk bırakmayan yapıyla her alanla ilgili genel kurallar koyar. Dinin toplumu şekillendirmesi bu çerçevede gerçekleşince, Allah'ın ve

“Gerçek anlamda dindar, ahlâk ve inanç boyutlarını yaşamına hâkim kılmış ve bunları pratiğe geçirmiş olandır. İnsan ancak inanç, ibadet ve ahlâkı yaşamına hâkim kıldığında dindar olarak tanımlanmayı hak eder.”

yısıyla insandan beklenen öncelikle iman etmesi, bunun ardından da söylemi pekiştiren ibadet ve ahlâkî görevlerin yerine getirilmesidir. Zira inanma salt tasdikten ibaret olmayıp, inanılan şey doğrultusunda hareket etmeyi, inancın isteklerini yerine getirmeyi gerekli kılar.

Kur'an'a ve hadislere baktığımızda, İslâm'ı din olarak kabul edenlerin yerine getirmeleri istenilen görevlerin çeşitli başlıklar altında kategorize edilmediğini görürüz. Örneğin ahlâkla ilgili olanlar ve olmayanlar şeklinde bir tasnif söz konusu olmaz. İnsanın tüm hayatını belli bir disiplin altına almayı amaç-

elçisinin yaptığı Müslümanlara emretmek, müminlere düşen de bu buyrukları yerine getirmek olmaktadır.

Sorumluluk emrin yerine getirilmesi olunca, her görev Allah veya Resûl buyruğu olarak dinî vechede olmaktadır. Bu nedenle de kesinlik arz etmektedir ve itaat edilmesi icap etmektedir. Zira kurallar, uygulanma gerekçelerini dinden, bir başka ifadeyle Allah'ın kitabı ve peygamberden almaktadırlar. Nitekim emirlerini herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutmayan Allah'ın *“Sana ölüm gelip çatıncaya kadar Rabb'ine kulluk et.”*⁵ buyurması, insan sorum-

luluğunun hem mecburiliğini hem de sürekliliğini göstermektedir.

Kur'an'a imanın eylem talep etmesi boyutundan baktığımızda, imanın kesinlikle amelden ayrı tutulmadığını ve amelsiz imanın imkâniyetinin sözünün dahi edilmediğini görmekteyiz. Nitekim Kur'an, imandan ya da müminlerden bahsederken imanla ameli sürekli bir arada anar. İyi amellerden söz etmesizin imandan bahsetmesi ise yalnızca, "inananları" "inanmayanlar" ile mukayese etmesinde söz konusu olur.

Buradan hareketle, gerek Kur'an'ın ve gerekse Hz. Muhammed (s.a.v)'in inanç ve eylem adına ortaya koyduğu her şeyin, sosyal yaşamda yeri olmayan esâtir olmadığı açıktır. Pek çok ayette amelin ve amel sahiplerinin övülmesi bu gerçekliğin dile getirilmesidir. Önce Allah'a ibadet edilmesini, şirkten uzak durulmasını, ardından da ahlâkî hususlara uyulmasını emreden ayet bu durumu yansıtmaktadır: *"Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yakkın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin. Allah, kendini beğenip öğünenleri elbette sevmez."*⁶ Dolayısıyla gerek Kur'anî ve gerekse nebevî tüm buyruklar eyleme geçmek içindir. Nitekim Kur'an, bilmeyi öğütlemiş⁷, bildiklerini yaşamayanları da kitap taşı-

yan merkeplere benzetmiştir.⁸ Aynı şekilde Hz. Peygamber (s.a.v) de faydası olmayan bilgiden Allah'a sığınmış⁹, sahip olduğu ilmi nerede kullandığı sorulmadan insanın Rabb'in huzurundan ayrılmayacağını belirtmiştir.¹⁰ Özetle, ibadetler ve ahlâka yönelik nasslar, insan zihninde pratiği olmayan bir tasavvur olarak kalması için sunulmamıştır. Nihaî hedef, insanın kemâle erdirilmesidir. Bu da eylemle gerçekleşecektir. Dolayısıyla insana düşen sorumluluk, tatbik etmektir.

İnanç Eylem Çelişkisi

İnsanlar ahlâkla dini bir arada düşünürler ve ikisi arasında kopmaz bir bağlantı varsayarlar. Bu nedenle gündelik yaşamda dinin emirlerini yerine getirmekte titiz davrandıklarını düşündükleri kişilerin, keza dindar olarak tanımladıklarının davranışlarında herkesten fazla ahlâkî olmalarını beklerler. Bu yüzden, dindar olarak değerlendirdikleri kişilerin ahlâkî değerlere uymada zaaf içinde olduklarını gördüklerinde, olumsuz durum dikkatlerini fazlasıyla çeker, tepkilerine neden olur. Böylesi durumlar dindarların kendilerinin, bazen da -yanlış olmakla birlikte- dinlerinin eleştirilmesine sebebiyet verir. Kendileri ikiyüzlülük, riyakârlık ve sahtekârlık gibi suçlamalara maruz kalır. Bu nedenle, teist olanların en çok eleştiri aldıkları hususlardan birinin, yaşamlarıyla inançları arasındaki uyumsuzluğun olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal bir gerçeklik olarak, aynı zafiyetler dindar olmadığı düşünülen kimselerde ortaya çıktığında fazla yadırganmaz.

Nitekim günlük yaşamında, dinî sembol kabul edilen hususlara önem veren bir insanın ticarete ahlâken doğru olmayan davranışlar içine girmesi veya karşısındaki insana haksızlık etmesi, dindarlığının sorgulanmasına ve dini bütün bir insan olmadığının dile getirilmesine neden olabilmektedir. Karşısındaki insan onun kıyafetleri ile dini arasında paralellik kurmakta ve dine uygun bir davranış tarzı beklemektedir. Benzer durum, ibadetleri yerine getirmede hassas olan bir kimsenin toplumu rahatsız edecek davranışlar sergilemesinde söz konusu olur. Ahlâkî değerleri içselleştirememiş olması nedeniyle eleştiriye maruz kalır. Dolayısıyla görünür dindarlık, insan davranışlarının değerlendirilmesinde bir unsur olmaktadır.

Büyük bir çelişkiyi ve ikilemi barındıran böylesi bir yaşam tarzının dinin istediği veya dindarlık olarak adlandırılmayı hak eden bir yaşam olmadığı aşikârdır. Zira "dindarlık" ifadesi yapısı itibarıyla ahlâklılığı da ihtiva eden bir kavramdır. Ahlâklılığın dindarlıktan ayrı düşünülmesi söz konusu olamaz. Bu nedenle bir insanın dindar olmakla birlikte ahlâkî olmayabileceği tasavvur edilemez. Gerçek anlamda dindar, ahlâk ve inanç boyutlarını yaşamına hâkim kılmış ve bunları pratiğe geçirmiş insandır. Ta-

mamen dinin şemsiyesi altında şekillenen ibadetler ve ahlâkî yaşantı hayatının temel dinamikleri olmuştur. Buradan hareketle insan; inanç, ibadet ve ahlâkî yaşamına hâkim kıldığında dindar olarak tanımlanmayı hak etmektedir, denebilir. Ahlâkî kuralları yaşama hâkim kılmadan bir dindarlıktan bahsetmek söz konusu olamaz.

Dolayısıyla, çelişkili ve ikircikli bir yaşam süren insanın dindarlığı sadece şekilsel ve sözde kalan bir dindarlıktır. Gerçek anlamda dindarlık olarak adlandırılmayı hak etmemektedir. Zira dindarlık, hayatın bütün alanlarını, Kur'an yanında Resûlullah'ın yaşamıyla sunduğu örneklige göre düzenleme çabasıdır. Dolayısıyla bu özellikleri yansıtmayan bir yaşantının, ibadet hayatı ne kadar yoğun olursa olsun, dindarlık olarak adlandırılmayı

hak etmediği söylenebilir. Hatta Allah sevgisi ve O'nun kullardan ne beklediği şuuru insan bilincinde gerçek anlamda yerini alamadığı için, icra edilen ibadetlerin bile şekilsel olduğundan söz etmek mümkündür. Bunun tersi bir durum söz konusu olmuş olsaydı, namaza önem veren bir insanın, namazı bırakmama emri ile yalan

söylememe emri arasında ittiba açısından bir fark olmadığını bilincinde olması gerekirdi.

Çelişik yaşam sergileyen kişilerdeki ikilem karşısında; dinin inanç, ibadet ve ahlâk boyutlarıyla içselleştirilmemiş olmasından, bilinç düzeyinin zayıflığından, hatta ifa edilen ibadetlerin temel sâikinin taklit olduğundan söz edilebilir. Oysa Hz. Muhammed (s.a.v)'in kıyamet gününde sevapların tartılacağı teraziye güzel ahlâktan

daha ağır bir şey konmayacağını söylemesi¹¹, mümine en yararlı hasletin takva olduğunu dile getirmesi¹², Allah'tan korkmanın ve güzel ahlâk sahibi olmanın insanı cennete sokan temel değerler olduğunu dile getirmesi¹³ sözü edilen kimselerin yaratıcılarına karşı olan imanlarında, sevgilerinde, yaklaşımlarında ve onunla aralarındaki bağda sorun olduğunu göstermektedir.

Dile getirdiğimiz bu gerçekliğe rağmen, ahlâk noktasında zaafları olmakla birlikte ibadetlere titizlik gösteren insanların bu düşkünlüklerinin davranışlarını müspet yönde düzeltmede katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Zira insan titizlik gösterdiği ibadetleri zamanla şekli boyuttan derûnî boyuta taşıyarak ibadetleri yerine getirme ile ahlâkî buyruklara uymak arasında fark olmadığını anlayabilir. Bu da belli bir süreç sonunda kişinin olumlu yönde değişmesiyle sonuçlanabilir. Nitekim hac, umre ve Ramazan orucunun pek çok insan üzerindeki olumlu etkileri bu bağlamda zikredilebilecek örneklerdir.¹⁴

Dipnot

* Prof. Dr.

- 1 4/Nisâ, 36.
- 2 5/Zâriyât, 56.
- 3 6/En'âm, 165.
- 4 10/Yûnus, 14.
- 5 15/Hicr, 99.
- 6 4/Nisâ, 36.
- 7 21/Enbiyâ, 7.
- 8 62/Cum'a, 5.
- 9 *Muslim*, Zikr, 19.
- 10 *Tirmizî*, Sıfatu'l-kıyâme, I.
- 11 *Tirmizî*, Birr, 62.
- 12 *İbn Mâce*, Nikâh, 5.
- 13 *Tirmizî*, Birr, 62.
- 14 Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu, Çorum-2007, s. 93-104